

נוביני קרקובסקיה Nowiny Krakowskie

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
Związek Krakowian w Izraelu
Association of Cracowians in Israel

כתביבה, עריכה והבאה לדפוס: לילי הבר
רח' הנוריות 31, הרצליה, 4672630
cracowassociation@gmail.com
טלפון: 09-9579540, פקס: 054-4436366
www.cracow.org.il
www.facebook.com/groups/cracowassociation
בנק מזרחי-טפחות סניף 669 חשבון 143564

גליון 202 דצמבר 2023 כסלו-טבת תשפ"ד

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

החודש אנו מציינים 81 שנים לשיאן של פעולות המרד של חברי תנועות הנוער בקרקוב הכבושה, פעולות המכונות "ליל ציגריה" על שם בית הקפה שבו נהגו הגרמנים לבלות, ואליו ואל אחרים, הושלכו רימונים על ידי חברי "החלוץ הלוחם" ו-"איסקרא".

נזכור את דבריו של אחד ממנהיגי פעולות המרי, דולק ליבסקינד: "לא לקראת החיים אלא לקראת המוות אנו צועדים. אבל בזכותנו תופענה, אולי, בספר תולדות עמנו שורות אחדות שתספרנה על נוער יהודי, אשר לא הלך כצאן לטבח, אלא קם ונלחם על כבודו וכבוד עמו המושפל. למען שורות אלו כדאי למות".

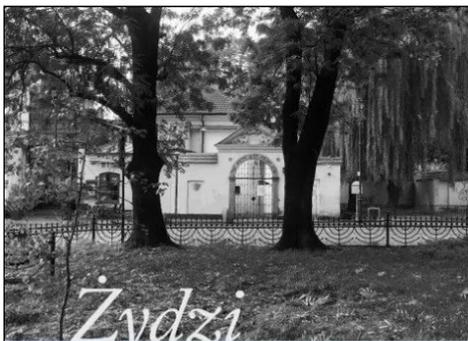
עבודות תשתית באתר מחנה פלשוב

עבודת ההכנה לפתיחת אתר ההנצחה במקום ששימש בעבר מחנה הריכוז פלשוב מתקדמת בקצב מהיר.

בשבועות האחרונים כוסו הכבישים הראשיים במחנה באדמה חדשה - אותם כבישים שעם השנים התבלו והיום קשה לעבור בהם. במסגרת העבודות יוצבו באתר 46 לבני הנצחה גדולות, במקומות שבהם עמדו המבנים המרכזיים של המחנה, כמו "בית הילדים", ויהיה עליהם טקסט בפולנית, אנגלית ועברית.

בנוסף הוכשרה התשתית ל-14 שלטי מידע ענקיים שיכללו מידע טקסטואלי בפולנית ובאנגלית ותמונות היסטוריות וכן שלטי הכוונה למבקרים. בביצוע העבודות מושם דגש רב על שימור קפדני של האתרים ההיסטוריים ולא מתבצעת חפירה עמוקה במקומות אלו.

ספר "יהודי קרקוב. כיווני בדיקה חדשים"

Zydzi
krakowscy

NOWE
KIERUNKI
BADAŃ

המכון לחקר ההיסטוריה והתרבות של יהודי קרקוב של האוניברסיטה היגלונית OSHKŹK UJ הוציא לאור ספר הכולל מחקרים חדשים על יהודי קרקוב Zydzi krakowscy. Nowe kierunki badan. הספר ראה אור בהוצאת Austeria בקרקוב והוא כולל מחקרים על החיים הכלכליים של יהודי קרקוב, פעילותם של גדולי התעשיינים היהודיים במאה ה-19, החיים המוסיקליים, המפלגה הסוציאלית הפולנית ו"שאלת היהודים", קרקוב היהודית בין המלחמות ועוד.

היו היה פעם...

העיתון נובי קורייר Nowy Kurier מ-7 ביוני 1919 מדווח כי בחודש יוני 1919 התרחשו בקרקוב פרעות אנטי-יהודיות. לפי נתוני המשטרה נפצעו 59 סוחרים יהודים ונשדדו חנויות רבות באיזור רחוב סטרובישלנה. רשויות העיר של קרקוב ומועצת פועלי קרקוב פנו לתושבים בבקשה לשמור על השקט והסדר, ובהוראת פיקוד המחוז הצבאי בקרקוב הונהגו תקנות למניעת התפרעויות: "כל מי שאין לו אישור מהרשויות, אבל יש לו נשק ותחמושת, עליו למסור אותם (...). ברחובות העיר אסורה יצירת קבוצות של יותר מ-4 אנשים אסורה [...]."

מתוך: "יהודים בקרקוב בין המלחמות" של צ'סלב ברזוזה, קרקוב 2015.

SSS

בליל ה-17 באוגוסט 1944 הופל מטוס בריטי מעל צריף במפעל של שינדלר ברחוב ליפובה, שהיה מחנה משנה של פלשוב, וכתוצאה מכך נשרף המחנה כמעט לחלוטין והאסירים נשלחו לפלשוב. עדה אברהמר העידה: "בלילה שבין רביעי לחמישי הייתה שריפה במחנה שלנו. [...] מטוס אמריקאי נחת בצורה טראגית על הצריפים לשעבר שלנו. בלילה העירו אותי נשים צועקות - "אש! זה בווער!" הם היו מחרישי אוזניים. הזוהר האדום התקרב יותר ויותר לצריף שלנו. אולי השעה הייתה שתיים או שתיים וחצי. אפשר היה לשמוע את הצריפים קורסים במהירות, כמו קופסת קרטון".

בצער רב נפרדנו

מתברתנו

רחל איינהורן ז"ל

ניצולת שואה מקרקוב

בת יהודה ברומר

ומשתתפים באבלה של המשפחה

81 שנים מלאו לפעולות "ליל ציגוריה" ב-22 בדצמבר 1942, פעולות שהיו שיא המרידות של חברי תנועות הנוער בקרקוב הכבושה שהחלו עוד בקיץ 1942 בפעולות ביערות הסביבה, בפירוק מסילות ברזל כדי להכביד על הכובד, הצתת מחסני האויב ועוד.

לזכר הנופלים ולגבורת הלוחמים אנו מביאים את עדותן של הלוחמות צשיה פרימר ופולה ורשסבקה, כפי שנמסרה למכון להיסטוריה יהודית בוורשה ב-28 בדצמבר 1945.

תרגום העדות: דוד מאיוס

החלו בעבודת הסברה, הדרכה והכנות. עבודה קדחתנית, פגישות סודיות וידיעה מתוקה שעושים משהו. קשרים עם פפ"ר (המפלגה הקומוניסטית הפולנית) היו רק לגולה. אך מאוחר יותר היא שיתפה גם את הישו.

הסוגיות החשובות והעדכניות ביותר שעמדו בראש הפעילות, היו השגת נשק וכמה שיותר תעודות זיהוי - קנקרטה. כדי להשיג נשק נשלחו קשרים לנפת מייחוב, שם הייתה תנועת הפרטיזנים חזקה ביותר. תעודות זיהוי וביגוד - הקבוצה החלה להשיג באופן עצמאי. כולם היו מאורגנים בחמישיות שלאחר הדרכה והסברה הוכנו ליציאה ליערות.

הפעולות החלו. תחילה גיחות שוד. נדרש הרבה כסף כדי לכלכל אנשים ולצייד אותם. היו הזדמנויות רבות. באותה תקופה (לאחר הגירוש) הרבה דירות נשאר עזובות על תכולתן. הרבה אנשים התעשרו פתאום, לרבים היה רכוש רב מלפני המלחמה. המטרה מקדשת את האמצעים. היה צורך בציוד, היה צורך בהרבה כסף לקיום ולתעודות זיהוי. החלו פעולות שוד וטרור כלפי אנשים. כן, זו הייתה עבודה מלוכלכת. דנו בכך ארוכות. לא לכולם התירו המוסר והחינוך גישה חסרת פשרות לעניינים הללו, אך השתכנענו שכך צריך. כסף נותן כוח לפעמים. אסור היה לשקוע בכך עמוק מדי, אך היינו צריכים להשלים עם הדבר במודע. רכוש גרמני היה סיפור אחר לגמרי. זו הייתה מטרה בפני עצמה, ללא הרהור נוסף.

אחת הגיחות הללו הייתה גיחה ל"אופטימה" (סדנאות גרמניות לתפירה, סריגה וסנדלרות, שהעסיקו יהודים). קבוצה קטנה יצאה אל מחוץ לגטו, הגיעה ל"אופטימה" ולקחה משם המון נעלי צבא, עור, סוודרים, כפפות, גרביים וצמר. איזה שלל מצוי. החורף מתקרב. סוף-סוף יהיו לאנשים נעליים וסוודרים כמו שצריך. חלק מהשלל נמסר לל-פפ"ר הפולני. באוקטובר החלו ההכנות להצתת צריפים צבאיים בגזייגוז'קי. ההכנות נמשכו זמן רב. היה צריך לחשוב ולהכין את הכל. במקום מתאים בעיר, חפרו בלילות מעבר תת-קרקעי, בעוד בגטו הכינו חומר נפץ, פרימיטיבי, כמעט ילדותי. זה היה בקבוק סגור, עם סרט צילום, סוכר וחומצה. כדי להפעיל אותו, הבקבוק הועמד עם הפקק כלפי מטה ולידו חומר דליק. כשהחומצה תשרוף את הפקק היא תגרום להתפוצצות והצתת חומר דליק.

השעה הייתה 7 או 8 בערב ביום גשום ומעורפל של אוקטובר. לעיר יצאו שלושה: דושק הרץ, רומק ברומברג ופריצק. זו הפעם הראשונה שהם עומדים לבצע עבודה כה רצינית ואחראית. הם חייבים להראות מה הם יודעים. אחד מהם מחזיק חזק בבקבוק עם סרטים וחומצה, זה האוצר שלהם, הנשק היחיד שיש ברשותם. התוכנית מוכנה כבר מזמן, וגם המעבר התת-קרקעי. נותר רק להוציא אותה לפועל. שעה לפני היציאה נמסרה קריאת שווא למכבי האש.

(המשך בעמוד הבא)

"לאחר הגירוש ביוני, נפקחו לפתע עיני הנוער היהודי. הם הבינו שהגירוש פירושו מוות. היטלר, עם הגווארדיה הצמודה שלו, כרך קורי-עכביש סביב היהודים באופן מחושב ומדויק והידק אותם מיום ליום. כן, גירוש פירושו מוות במשרפות, סוף מוחלט. סוף-סוף נפקחו עינינו לראות - והבנו. ואז הגיעה התגובה. ראינו מספיק איך רוצחים את קרובינו לנגד עינינו, מפרידים ילדים מאמהותיהם, ואמהות מילדיהן, איך לוקחים אותם למוות בטוח.

הרצון להילחם בנאצים, הרצון לנקום את העוול שנגרם לנו, צעקת ההתנגדות והשאלה הפראית - למה? כל זה דחף את הנוער היהודי לשורותיה של קבוצת הלחימה המחתרתית. בא הסוף לצייתנות הפסיבית לפקודות ולרצונם של האדונים, בהמתנה לתורנו. התחלנו להיות מודעים למטרה, שנראתה בתחילה כה רחוקה ובלתי ניתנת להשגה, אך אט-אט לבשה צורה ברורה וקונקרטית יותר. ידענו כבר מה אנחנו רוצים - לחימה וחבלה בצורה כלשהי, באמצעים כלשהם, העיקר שתפגע, שתבהיל ותזיק. זה נולד בנו כתגובה ראשונית, כמחשבה ראשונית ריאלית וחזקה יותר. ידענו היטב שזה לא יציל אותנו וכי במוקדם או במאוחר ימתין לנו המוות, אבל מה יפה וטוב יותר מאשר למות בלחימה פעילה במקום למות בהכנעה באין מעש.

מאותו רגע כיוונה אותנו רק מחשבה אחת, שמילאה אותנו לגמרי, לעשות משהו, לבצע משהו לפני שיחסלו אותנו. בשורה הראשונה עמדו אנשים חזקים, בשלים, מודעים, שידעו להעביר את המחשבות שלנו לפסים ריאליים, ליישם רעיונות שרק נולדו. כאלו היו גולה מירה והישו באומינגר, שנטלו את כל הניהול לידיהם המכוונות. גולה, קומוניסטית עוד מימי טרום המלחמה, שהקדישה את כל חייה לטובת המטרה ושנידונה עוד לפני המלחמה לשמונה שנים בכלא (בעוון קומוניזם) והשתחררה עם פרוץ המלחמה, ניגשה לעבודה כמו לשלב הבא של מאבק חייה. מיד לאחר שספגה מכה אישית קשה כשאיבדה ילד היא הניחה בצד את כל הרגשות האישיים במסירות נפש והחלה לארגן ולנהל את עבודת ההסברה לנוער היהודי. [...] גולה, שהתאפיינה ביושר ילדותי, בפשטות ביחסים עם אנשים ובחן אישי, היתה שקועה ברצינות שקטה בשליחות ובהבנת המטרה, ומשכה אחריה את כולם. כל מי שפגש אותה, שהחליף איתה אפילו מילים בודדות, היה מוקסם מהחן שלה ומהכוח הטמון בדמות כה קטנה לכאורה, והיה חייב לומר לעצמו - כן, עם אנשים כאלו שווה להלחם ולמות.

לצדה עמד הישו, קומוניסט צעיר, מהפכן שחזר לא מכבר מהשבי הגרמני, שנכנס אליו כחייל בצבא האדום ונמלט ממנו כאוקראיני. הוא היה ספוג ברוחו ובכוחו של הצבא האדום. צעיר כשרוני במיוחד, מלא יוזמה ורצון להלחם. תוך זמן קצר הוא הצליח לאסוף קבוצה קטנה של צעירים, להחדיר בהם מודעות, להטיל עליהם תפקידים ניהוליים ומשימה למשוך ולארגן אחרים. ביניהם היו: בנק הלברייך, סאלק שיין ואדק ליפשיץ. הם

עדותן של צשיה פרימר ופולה ורשבסקה (המשך)

הפעולה שלהם. כל הקבוצה הקטנה שמחה שהתוכנית בוצעה, למרות שלא ידעה מה צופה לה המחר.

מצבם של אנשי ה"בלוק" היה רע יותר. אמנם איש לא נלכד במהלך ה"עבודה" עצמה, אך עוד בטרם חזרו לבתיהם כבר חיכו להם שם אנשי הגסטפו. לצערנו, הייתה הלשנה. מישהו מסר מידע מדויק למשרתי הגסטפו. כמעט כל ה"בלוק" נתפס ואנשיו נכלאו בכלא מונטלופיץ. אנשינו קפאו בהמתנה. ידענו שאם יהיה לגסטפו קצה חוט - הם יגיעו אלינו. למזלנו זה לא מה שקרה ואיש מאיתנו לא נתפס. הגרמנים הסתפקו בינתיים בנתח די טעים שכבר היה בידיהם.

למרות זאת, שורותינו החלו להתדלדל. ראשון נתפס הנק שפרבר. צעיר, פעיל, לוחם נלהב, שפשוט השתוקק לכל עבודה ואף ארגן אותה בעצמו והמציא רעיונות. הוא התמחה בסגירת חשבונות עם מלשינים ועוזרי הגסטפו. כשהגיעו לעצור אותו - לא מצאו אותו בבית כי הוזהר וברח בעוד מועד. אך הגסטפו לא ויתרו ולקחו את כל המשפחה שלו. הנק נתפס בעיר. שם זיהתה אותו כיהודי אישה-מלשינה שזכרה טוב מי הכניס לה בזמנו "פנס" מתחת לעין. לאחר שהנק נלכד, אנשינו החלו בהכנות קדחתניות. הרוב, וביניהם הישו ובנק יצאו לעיר שם להיעלם בהמון. הנק לא הסגיר איש [...].

בגטו בקרקוב ההכנות קדחתניות. הגיע הזמן לחסל את המלשינים שכבר דורכים לאנשים על היבלות. מכינים התנקשות במרצל גרינר. משתתפים: הישו ב', בנק ה', מייטק ב', רומק ב' ורוברט או'. מרצל גרינר היה מלשין יהודי ידוע, שהתמקד בקבוצות הלחימה היהודיות. התוכנית הוכנה בדייקנות. רומק ב', ששירת כאודמאן, מודיע למרצל גרינר ש-קרנר קורא לו להגיע אליו. מרצל יורד מיד למטה ובשער ממתנינים לו בחורים עם אקדחים מוכנים. נשמעות יריות, אבל בצירוף מקרים מוזר ההתנקשות לא מצליחה (כמו גם מספר נסיונות התנקשות מאוחרים יותר שלא צלחו) – בסופו של דבר הוא נרצח על ידי פרטיזנים פולניים כשהקבוצה שלנו כבר הייתה כמעט מרוסקת).

אך נסיון ההתנקשות עלה לנו ביוקר. הבחורים ברחו לכל הכיוונים. רוברט, אחד הלוחמים הצעירים והמסורים ביותר, מהפכן-אינטלקטואל, ששאב את הרעיונות שלו מלנין, מארקס ולוחמי מהפכה אחרים, הקדיש את חייו הצעירים והכל-כך מבטיחים, ליחידה הלוחמת, במסירות עצמית מוחלטת. רוברט, שגר בגטו בקרבת מ' גרינר, הסתתר לאחר ההתנקשות על גג ביתו. זו לא היה המקום הנוח ביותר כי הגג משופע וחלקלק לאחר הגשם והספיקה תנועה אחת לא-זהירה כדי ליפול למטה. רוברט החליק על הגג, נפל אל מחוץ לגטו, שבר את עמוד השדרה ומת מיד. למחרת דיברו רבות על מקרה האסון וההתאבדות של הבחור הצעיר. עם זאת, אף אחד, חוץ מהמלשינים והאודמנים לא ידע במי מדובר. להם לא היה קשה לדעת. הנשק שמצאו בכיס המעיל שלו הסגיר באופן ברור לאן הוא השתייך. אביו ואחיו של רוברט מיהרו להסתתר וכך ניצלו מהכלא שכן כבר למחרת התייצבה בדירתם המשטרה האזרחית.

שוב הגיע תורו של מלשין. בלודק, ראש המשטרה האזרחית, היה ידוע היטב בגטו והתעניין מאד בתנועת המחתרת בגטו. בלודק, קר-דם וכל-יכול, אדון ושליט של המשטרה היהודית החוקרת.

(המשך בעמוד הבא)

עכשיו אפשר לצאת למבצע, כשהם בטוחים שגם אם מישהו ישים לב לשריפה מוקדם מדי ויזעיק את מכבי האש, הם יחשבו שזו שוב קריאת שווא ולא יגיעו. העבודה בוצעה בקלות מירבית ובהצלחה רבה, נשרפו לא מעט מכוניות, נגררות ודלק. למחרת, העיתונים דיווחו על פיצוץ שנגרם עקב רשלנות (למרות שידעו היטב במה מדובר). בעיתונות המחתרנית כתבו בקצרה על פעולת חבלה מתוכננת ומאורגנת היטב, של קבוצה יהודית לוחמת. וכך גיחות כאלו הפכו לשגרה. המצאת תוכניות והכנות היוו את תוכן החיים שלנו. על סדר היום עמדו פיצוץ גשר ליד זאבייזוב, "טיול" ערב לתקיפת גרמנים כדי לחטוף מהם את הנשק ולפעמים גם את המדים.

אך כל הפעולות הללו היו בודדות ונעלמו מן העין בין אלפי ענייני היום-יום בקרקוב, שהיתה מלאה בהמוני אנשים. היינו חייבים לעשות משהו שיסב את תשומת-לב הציבור לכך שיש גם אחרים, שאינם שקועים בחיי היום-יום הרגילים והאפורים ובדאגות הקיום, שיש כאלו שלא השלימו ולעולם לא ישלימו עם מצב של עבדות והכנעה. יחד עם ה"בלוק" (שכבר היה בעיר) התחלנו להכין מבצע בלב ליבה של קרקוב, שהיה אמור למשוך את תשומת לב הציבור. כמטרות נבחרו בתי-קפה גרמניים, שהיו בדרך כלל מלאים והומים בשעות הערב. היה זה ב-24 בדצמבר, ערב חג-המולד. אנשים בהמוניהם מילאו את הרחובות כדי לסיים את ההכנות לחג. ביניהם הסתובבו אנשים משלנו. כל אחד ידע כבר מה עליו לעשות. בשעות הערב, כמו לסימן מוסכם, החלו לפעול אזעקות במקומות שונים בקרקוב. "אימפריאל", "קאזאנובה" ו-"ציגנריה" - בתי-הקפה הכי הומים ומלאים בקצינים גרמניים, הותקפו ברימוני יד. בו-זמנית, כמעט בכל פינת רחוב, פוזרו כרזות ועלוני תעמולה. מעל הגשר ע"ש פילסודסקי התנופף דגל לבן-אדום. בעיר השתררה דומיה.

המבצעים ברחו. הגרמנים מופתעים, תמהים, בפחד מוות, לא ידעו מה בעצם לעשות. להושיט עזרה לפצועים ולהרוגים שלהם? לחפש את המפגעים? או אולי להציל את עצמם? האזרחים המפוחדים הסתתרו בבתיהם בציפייה. השקט שלפני הסערה. ואילו האנשים שלנו עשו את מה שעשו וחזרו לגטו. צחוק הגורל. אף אחד מאלו שם בעיר, לא גרמוני, ולא פולנים, לא העלה על דעתו שמי שביצעו מעשים כה נועזים ואמיצים הם קבוצה קטנה של נוער יהודי, שהופרד משאר העולם ונכלא בגטו.

הערב היה חגיגי, כל אחד היה עדיין תחת רושם המבצע בינו לבין עצמו, חווה את הדברים בדרכו. אחדים היו שקועים בהרהורים ומלאים בתחושה של מילוי חובה, אחרים היו נרגשים, וסיפרו בהתלהבות איך היה בנקודות

עדותן של צשיה פרימר ופולה ורשבסקה (המשך)

בית הקפה "ציגוריה" ברחוב שפיטלנה

תנועות האודמנים וברח לאחר שגזר את גדר-התיל. פחד מוות נפל על האדונים האודמנים. צחוק הגורל! להם, אנשי בטחון, משרתים מסורים של הגסטפו, אין שום נשק, חוץ מאלות גומי עלובות. אבל עליהם למלא פקודות.

בינתיים סאלק שיין, רומק ברומברגר, בחורים מז'שוב ורבים אחרים ברחו מהגטו. אדק ליפשיץ, שעכב את בריחתו בקלות דעת, הנק וורצל ומושק קנטורוביץ' נלכדו. הגטו שומם. אנשים הבינו שאין מה לחפש שם והמוצא היחיד הוא מעבר לצד השני. זה לא היה קל לפרטיזנים היהודים - הם היו חייבים להיזהר ולהסתתר כפליים. בכל פינה רדפו אותם כיהודים. עקבו אחרי כל תנועה בלתי זהירה שלהם, כל מילה. ובנוסף הייתה העבודה המסוכנת במחתרת. לפרטיזנים הפולנים היו בעיר דירות משלהם, משפחות, מכרים, קרובים. ולאנשים שלנו - לא. הם היו לגמרי לבד ויכלו לסמוך רק על עצמם. אך איש לא נשבר. [...]

ובינתיים, לאחר האירועים האחרונים בגטו, היה צריך לסדר את האנשים. נקבעה פגישה ב-19 בפברואר ברחוב גז'וז'יצקה. לא כולם מגיעים, בינתיים הגיע רק בנק ומהצד השני מתקרבים עכשיו וושקה ורומק ב'. לפתע מגיח רכב מלא אנשי הגסטפו. לפני שהבינו מה קורה - נשמעו יריות ובנק נפל ומת. במזל הם לא הבחינו בוושקה ורומק, שהמשיכו ללכת בדם קר, כאילו לא קרה דבר. בנק, אחד המוחות שלנו, מלא יצירתיות ויוזמה, מהפכן צעיר שמלכתחילה הקריב את עצמו במסירות נפש למען המטרה, נופל בקרב.

כל הקבוצה שלנו הוקפה ברשת מאורגנת על ידי מלשינים. מפלה אחרי מפלה. כמעט כל האנשים נתפסו, כמו גם מחסני מזון וביגוד, מדפסות ומחסני נשק בבונרקה, פובישלה ובשדרות סלובצקיגו. בסוף פברואר הם מאתרים את הדירה של הישו שבה גר עם פולני. מוצאים שם את שניהם. הישו חולה מאד. אנשי גסטפו מצוידים בנשק נכנסים בצעדים בטוחים. הם לא יודעים שאנשים כמו הישו לא מוסרים את עצמם חיים. הישו מוציא אקדח מתחת לכרית, יורה את כל הכדורים ופוצע קשות מספר אנשי גסטפו. את הכדור האחרון הוא יורה לעצמו, ישירות ללב. בשום מחיר לא היה מוכן ליפול חי בידיהם. החבר הפולני עוזר להשו באופן פעיל ובסוף, פצוע קשה, מושלך לכלא. השו מת כפי שהוא חי ונלחם: מהפכן אמיתי. מפקד קבוצה יהודית לוחמת. עד לרגע האחרון הוא שמר על כבוד של מהפכן ונפל כמהפכן.

(סוף בעמוד הבא)

זה קרה בערב ה-1 בינואר, חגיגות השנה החדשה. בלודק יצא בצעדים בוטים ובטוחים ממשרדי משטרת הסדר, הממלכה שלו, ומיהר לביתו בצעדים בטוחים ומהירים. קבוצה קטנה של עוקבים נעה בעקבותיו. הוא נעלם בסיבוב. הנק וורצל ולייבק מז'שוב מתחילים לרוץ אחריו. תפסו אותו בפרוזדור ביתו. שניהם הוציאו אקדחים טעונים, מכוונים למטרה - נשמעות שתי יריות. אבל... מה זה? בלודק חי ונעלם מאחורי הדלת של דירתו. והרי היו שתי יריות. ושניהם כיוונו במדויק. הם לא ידעו מה שאנחנו הבנו בדיעבד, מאוחר יותר. בנשק היו כדורי-סרק שסופקו ע"י שני בוגדים: יולק אפל ויאנק וייסמן, שהסתננו לשורותינו לאחר חיסול ה"בלוק". זו הייתה תחילת הסוף. שני בוגדים-מלשינים צעירים אלו חיסלו במירמה את ה"בלוק" ועכשיו ציפורניהם השיגו גם את שורותינו, כדי שיוכלו במחיר של קבוצת לוחמים זו להתהדר בתואר המלשינים הטובים ביותר וכך להאריך את החיים העלובים שלהם. הקשר הישיר איתם מחוץ לגטו הוא דרך הישו ובנק.

באותה תקופה, לאחר ההתנקשות הכושלת בבלודק, התפתחות קבוצת הלחימה בגטו מגיעה לשיא. אנשים מוסרים הכל למען המטרה. חלקם מתגוררים מחוץ לגטו, כך שיש קשר מתמיד וחזק בין הגטו לעיר. למרות שהגטו היה סגור היטב, לנו לא הייתה שום בעיה להיכנס או לצאת ממנו, בזכות שמירה מתמדת ותחזוקה של מספר שערים ומעברים סודיים אל מחוץ לגטו, על ידי האנשים שלנו. קיים גם קשר הדוק בין המפקדה שלנו לבין ערים אחרות כמו טרנוב, ז'שוב, ורשה ולבוב, שהנציגים שלנו מבקרים בהן או מקיימים שם קשר עם פ"ר הפולני. תפקיד עיקרי וחשוב ביותר היה לקשרים. הקשרים הראשיים היו: אוסקר הייט, מושק קנטורוביץ', גנה גולדפלוס, וושקה יולס. לכל אחד מהם היה כל מה שנדרש לתפקיד כה אחראי ומסוכן. מראה מצוין, זריזות, כושר אלתור ואומץ יוצא דופן. חוץ מזה, היתה להם הבנה עמוקה של המטרה ומודעות לכך שמה שהם עושים הוא נכון, צודק ויפה, זה השלים את החסר. כל אלו לחמו וגם נספו עם אמונה כזו בלב.

אוסקר הייט, צעיר בן 20, יצא לפי פקודה בפברואר 1943 ליערות ליד דמביצה, שם היה אמור להצטרף לקבוצת פרטיזנים פולניים. הוא נרצח בכלא בדמביצה לאחר שנעצר בנקודת המפגש במשק חקלאי. מושק קנטורוביץ', אחד הקשרים הראשונים, נספה לאחר שהועבר לאושוויץ מכלא מונטלופיך, בו נכלא בפברואר 1943. גנה גולדפלוס, מהפכנית צעירה, קומוניסטית. היא נלחמה ונספתה בבונקר האחרון לאחר חיסול גטו קרקוב (גנה הייתה חולה מאד באותה תקופה ולא יכלה להימלט לעיר). וושקה נספתה במהלך בריחה מאורגנת מכלא מונטלופיך בשנת 1943. הבריחה אורגנה ע"י בנות מה"בלוק" ומה"מפלגה" שישבו באותו תא, במהלך העברה מהכלא. וושקה הייתה הראשונה שנתנה סימן לבריחה והחלה להימלט.

כך הכל התחיל לשקוע. בימים 16-17 בפברואר פורסמה רשימה של אנשינו, שנערכה בעזרת הבוגדים יולק ויאנק. למזלנו גם לנו היו אנשים משלנו במשטרת הסדר, והם רומק ברומברגר, רומק וקסנר ויוזק גלואקס. בזכותם אנשים הוזהרו בעוד מועד.

מייטק בירנר, בחור צעיר, לא התכוון להיכנע ללא קרב. מייטק איים על בלודק ברימון יד וכך שיתק את

עדותן של צשיה פרימר ופולה ורשבסקה (סוף)

להיעשות בלילה. צד אחד לסחוב לִבְנִים וסיד מהגטו, ומצד שני לבנות בשקט, כדי לא להיחשף. אך יש תמורה למאמץ. כעבור שבועיים יש בונקר נהדר, עם חשמל, מזרונים ומלאי מזון.

וכך הגיע 13 במרץ 1943 - יום חיסול הגטו. עשרים אנשים, ביניהם: טולק, יוזק, שולק, טישו, מארישה, גנה גולדפלוס, יושבים בבונקר. לפי התכנון, הרי הישיבה בבונקר זמנית בלבד, ותוך זמן קצר הם יחפרו מעבר תת-קרקעי אל מחוץ לגטו וייצאו כדי להתחיל מחדש בעיר. אך הם נקברו בגטו - ושוב עשה זאת מלשין מקולל שהסגיר את הבונקר תמורת החיים שלו.

ידיהם של המלשינים הגיעו אפילו עד למחנה, כדי לתפוס את אלו שנותרו. באפריל הגיעה רשימה של אלו שלאחר חודש בכלא מונטלופיך הוחזקו עדיין בצריפים, כמו: סלה וארשבסקה, יוזק גלוואקס, וקסנר, ו-וסטראיך. למרות התנגדות אמיצה הם נרצחו בצריפים ליד המחנה.

זמן קצר לאחר שהישו נלכד, איתרו את גולה שנתפסת ליד מדפסת (עיתונים), כרזות ועלונים היו המומחיות של גולה). היא נשלחת לכלא מונטלופיך ועברה עינויים, עשרה ימים לבד בחדר חשוך לגמרי לאחר שהיכו אותה עד לאובדן ההכרה וגילחו לה את השיער. הם רצו לשבור אותה מנטלית. טיפשים. הם לא ידעו שפלדה מתחסמת באש. אנשים כמו גולה, שהמטרה היוותה את כל חייהם, אינם בוגדים. הם יודעים רק לסבול ולמות למען המטרה.

בגטו נותרת קבוצה קטנה מאוד של המוהיקנים האחרונים. לאחר קשיים ארוכים הם מצליחים ליצור קשר עם העיר. הקשר הוא קובה ליברמן, אודמן במחנה "יולאג" ובגטו הקשרים הראשיים הם טולק ראב וטישו מבוחניה. ה"בלוק" וה-פפ"ר מאחדים את שאר הכוחות כדי לאסוף את השאריות שנותרו. מדברים רבות על חיסול הגטו. כדי להיערך לכך החלו לתכנן בונקר. התוכנית מוכנה. הבונקר ייבנה בגטו ב', מעל הדירה של אחד מאנשינו. העבודה קשה ומסוכנת. הכל צריך

ארגון יהודים שלחמו לעצמאות פולין, מחוז קרקוב

פעילויות תרבותיות-חינוכיות - כ-25 פעילויות כאלה בשנה - מפגשי חברים וקורסים ללימוד צרפתית ואנגלית. חברי הסניף זוכים גם לעזרה בנושאים רפואיים, כספיים ועוד, ועבור ילדי החברים מתקיימים מחנות קיץ שנתיים

בשנתון של יוצאי צבא שראה אור בשנת 1936 מתפרסם מידע על ארגון יהודים שלחמו לעצמאות פולין, מחוז קרקוב, שכתובתו הייתה הכיכר המרכזית 10.

בעמוד המוקדש לארגון זה נכתב כי הארגון מאחד את כל היהודים אשר את יחסם למדינה הפולנית יישמו במילוי חובתם כחיילים הלוחמים על עצמאות וקיומה של הרפובליקה. מטרת הארגון, בין היתר, היא לקדם את הרוח האזרחית בקרב החברה היהודית הכללית, את רעיון ההרמוניה, הסולידריות וההתקרבות הפולנית-יהודית.

הארגון הוקם בפולין בשנת 1929 והוא כולל 48 סניפים בכל פולין. מחוז קרקוב הוקם באוקטובר 1933, כולל 14 סניפים בקרקוב ושלונסק. הסניף הקרקובאי גדל במהירות, בהקמתו כלל 76 חברים והיום הוא כולל כבר 496 חברים והמספר גדל בהתמדה. הסניף מקיים

יהודים חברי מועצת העיר של קרקוב

יהודים היו ביניהם). ההערכות משנת 1896 הן שבסך הכל 1,330 יהודים היו בעלי זכות בחירה. הבחירות נערכו בחודשי הקיץ: מאי, יוני או תחילת יולי, אך קרה שהבחירות נדחו בשל שבתות וחגים יהודיים. המועצה החדשה הוקמה לאחר חופשות החגים ותקופת כהונתה הייתה 6 שנים.

בבחירות המקומיות שנערכו לראשונה בשנת 1866 נבחרו למועצת העיר 12 חברים יהודים, מתוך 60 מושבים, אותה שנה ואילך היה מספר היהודים במועצה דומה בכל קדנציה.

גם לגבי אזרחים אחרים. על פי חוקי העיר קרקוב הרי שיכולים היו להשתתף במפקד לקראת הבחירות אנשים שבעלותם נדל"ן בשווי מוגדר או שהיו בעלי השכלה חילונית ושלמו את מיסיהם כנדרש.

החוק לא הגביל הצבעה על בסיס דת, אלא על בסיס מצב כלכלי והשכלה בלבד, ומכאן האליטות בעלות הרכוש וההשכלה הופלו לטובה.

רק מעטים מתושבי קרקוב עמדו בדרישות המפקד. בשנת 1866 הייתה זכות בחירה רק ל-4.3% מתושבים, שהם 2,086 אנשים (לא ידוע כמה

מחקר על חברי מועצת העיר היהודים של קרקוב בשנים 1914-1867 מאפשר לכל המעוניינים לקרוא ולהשכיל בנושא. המחקר בוצע על ידי ד"ר חנה קוזקיסקי-וויט וממצאיו הועלו לאתר של האוניברסיטה היגלונית בקרקוב, המרכז לחקר ההיסטוריה והתרבות של יהודי קרקוב Ośrodek Studiów and Historią i Kulturą Żydów Krakowskich <http://www.oshkzk.historyczny.uj.edu.pl/zydowscy-radni-miejscy-krakowa>

מהמחקר עולה כי לאחר מתן שוויון זכויות, התאפשר ליהודים להשתתף בממשל העירוני באותן מגבלות כמו

ראינו על הרצפה שהגרמנים השילו את דרגותיהם וכל סימן היכר להיותם גרמנים על מנת להיראות כאזרחים ת מ י מ י ס . כשהגרמנים ברחו התמקמנו בדירות שלהם, המלאות מצרכי מזון שכמותם לא ראינו שנים.

לקראת סיום המלחמה, כשהרוסים הגיעו, היו הפרטיזנים תחת פיקודם. פעם, עשרות שנים מאוחר יותר, גניה הראתה לי מדליה ותעודת הצטיינות מהגנרל, מפקדה הרוסי. שטפקה, שלבשה אותם ימים את מדי הצבא הרוסי, יצאה לקרקוב בטרמפים במשאיות צבאיות רוסיות שנעו אז בכבישי מזרח אירופה, לחפש את מי ששרד ממשפחותינו. היא קיבלה מהדודה את כתובת בית אבי, אדמונד שנברג וכתובות בני משפחה אחרים. לאחר פרק זמן חזרה אלינו ובישרה לי שמצאה את אבי שחזר מהמחנות, חולה, אך שאמי לא שרדה.

לאחר זמן קצר סידרה לנו טרמפ לקרקוב במשאית רוסית. באותו זמן עדיין לא הוכרז על סיום המלחמה אבל הלחימה התרחקה מערבה מאיתנו. באזורנו כבר לא נמצאו גרמנים, מה שאיפשר את המסע חזרה הביתה. התאחדתי עם אבא בדירתנו בקרקוב בה הצטופפנו יחד עם דודה, בני הדודים ועוד דוד ודודה.

אני הייתי אמורה להתחיל ללמוד בכתה א', ונשלחתי עם דודה פרידה למריאן באד בצ'כיה. הרשויות הקצו לנו שם מגורים והתחלתי ללמוד בבית הספר. כעבור זמן לא רב היו לי שתי הפתעות. אבא ושטפקה הגיעו מקרקוב כזוג נשוי והפתעה השנייה שאבא קרא לה גניה (אוגניה). אני המשכתי לקרוא לה שטפקה והתקשיתי להסתגל לשינוי. אם אינני טועה גם בני הבית האחרים וחברות שלי המשיכו לקרוא לגניה - שטפקה.

גניה החלה ללמוד עבודה סוציאלית בפראג. אבא, שהיה אדריכל ידוע בקרקוב, השתלב במשרד אדריכלים בסביבה. באחד מימי 1948 התקבצנו ליד מכשיר הרדיו והקשבנו להצבעה באו"ם על הקמת מדינת ישראל. עם סיום לימודיה של גניה עלינו לארץ, לאחר מסע ארוך דרך פראג, וינה ולבסוף עלינו על האוניה "קמפידוליו" בונציה. ב-27.12.48 הגענו לחיפה.

היה זה אחד החורפים הגשומים והקשים. ביתנו החדש היה אוהל במחנה ברנדייס ליד חדרה. בלילה, ממרחק, נשמעו פיצוצי ירי פגזים. לי נמצא דיוור אצל קרובי משפחה, אך אבי חלה באוהל בדלקת ריאות קשה. כעבור זמן מה שלח דודי מארגנטינה, כסף לדירה, גניה החלה לעבוד במשרד הרווחה התקדמה לתפקיד הממונה על המדור לילד במחוז תל אביב ומאוחר יותר הייתה לממונה הארצית. אבי עבד במחלקת התכנון בעייריית תל אביב. בשנת 1953 נולדה לגניה ואבי בת.

גניה סרבה לקבל פיצויים מהגרמנים. אבא קיבל פיצויים ובעזרתם קנה דירה בשיכון ברמת אביב, אליו עברנו בשנת 1960. החיים המשיכו ברוע ובהרמוניה. גניה ואבי הגיעו לשיבה טובה. גניה נפטרה בתל אביב בשנת 2008.

כתבה אליסיה וסרטייל לבית שנברג

זכרונותיי מגניה מלצר-שנברג

הכרתי את סטפניה (שטפקה) בבודפשט בשנת 1943 כשאני בת חמש והיא בת 22. סטפניה היה שמה של גניה מלצר במסמכים המזויפים בהם השתמשה מאז הבריחה המוצלחת מבית הכלא מונטלופיך בקרקוב. הגעתי מקרקוב להונגריה עם דודתי פרידה וייל ובן דודי ינקו, ברגל, בעגלות של כפריים, דרך יערות, שדות ודרכים לא דרכים. עוד קודם לכן יצא טרנספורט של ילדים יהודים מקרקוב לבודפשט, ובו שלחה דודתי את בתה הנקה בת השתיים עשרה, כשבידה כתובת של קרובי משפחה רחוקים, משפחת פרטוש בבודפשט.

דודתי סבלה מאי-הידיעה לגבי מצבה של בתה. באומץ בלתי רגיל החליטה לצאת בעקבותיה מלווה בבנה בן החמש עשרה ובי. אני הופקדתי בידיה על ידי הורי, שהיו באותו זמן במחנה ההשמדה "שבניה". בדרך נס נפגשו שטפקה ובת דודתי הנקה במשרדי הפליטים הפולנים בבודפשט. הן הכירו בגטו קרקוב וכך נכנסה שטפקה גם לחיי. סופר שכאשר הנקה ראתה אותה, כאילו ראתה רפאים, נפלטה לה הצעקה: "אבל גבירתי, הרי כבר לא חיה!" זאת, כי בקרקוב פשטה השמועה שכל הנשים שהשתתפו בבריחה ממונטלופיך נהרגו. שטפקה הבינה שהנקה בת ה-12 נשלחה לבד ולקחה עליה חסות ודאגה לה. הקשר הטוב ביניהן נמשך כל חייה.

המשרד לפליטים פולנים בבודפשט פיזר את הפליטים בין הכפרים במשפחות הכפריים כדי שיעבדו ויעזרו במשק. גם אותנו מיקמו במשפחת כפריים, כאילו אנחנו פליטים פולנים לא-יהודים. דודתי עבדה בתפירה ותיקון בגדים, ינקו והנקה רעו את עדר הכבשים והחזירים - חיי פסטורליה. בימי ראשון בערב היו מקרינים סרט בבית התרבות. באחת היציאות מהסרט ראו עינינו תלת-אופנוע גרמני חוצה את מרכז הכפר. הבנו שהגרמנים כבר כאן.

שטפקה הייתה, כנראה, מקושרת היטב ופעילה במחתרת המקומית. עוד באותו לילה הוציאו אותנו מהכפר והעבירו למיקום זמני. תוך זמן קצר מצאו לנו מחבוא קבוע מעבר לגבול בסלובקיה בעיר הקטנה סבאטי מיקולאש, בבניין בן שלוש קומות, שבו הייתה גם מפקדת הגסטאפו. המבוגרים התחבאו בעליית הגג ממש מעל משרד הגסטאפו. אני נמסרתי לשומרת הבית הסלובקית שלה היו שני ילדים בגילי. דודתי פרידה נראתה ארית לכל דבר - שער בלונדיני ועיניים כחולות. בערבים הייתה יוצאת לרחוב לקנות אוכל ולהשליך את חבילות הצרכים של השוהים במחבוא, בו לא היו שירותים. כולם הצטופפו שניים-שניים בשלוש מיטות כדי להתחמם.

שטפקה הייתה עם הפרטיזנים ולעיתים הגיעה ולקחה אותי החוצה לטיולים קצרים בעיר. כבר הייתי בת שש וזכור לי שניסתה ללמד אותי חשבון ללא הצלחה...

באותו זמן לשטפקה היה אהוב בשם טיבור אונגר. הוא היה בחור יפה תואר וגבוה, יהודי סלובאקי. הם ביצעו ביחד, ועם פרטיזנים אחרים, פעולות גרילה נגד הגרמנים. באחת מהפעולות, פיצוץ גשר, קרתה תקלה מבצעית וטיבור נהרג.

הרוסים התקרבו תוך כדי הפצצות מהאוויר, אזעקות וקולות נפץ נשמעו מכל עבר. בזמן אזעקה ירדנו למרתף. זכורה לי פעם בזמן אזעקה, כשהרוסים כבר כבשו חלקים מהעיר, פגשנו במרתף את הגרמנים שירדו ממשרדיהם. הם הסתתרו שם וברגע מסויים ברחו החוצה לרחוב.

סיפור לחנוכה מתוך "טיב הקהילה"

הברכות בדבקות וקול גדול, ולאחר שהדליק הנרות אמר שלשה פעמים את נוסח הנרות הללו - מילה במילה מתון מתון, והתיישב על יד הנרות באמירת ז' פעמים ויהי נועם, ובשירת מעוז צור בניגון מיוחד שובה לב, והשלים בעוד כמה זמירות ופיוטים בדבקות עליון, כנהוג עמו מימים ימימה. רק לאחר זמן רב סיים החייט את מעמד ההדלקה, לבש שוב בגדי עבודה, וחזר למלאכתו בתיקון המעיל ההדור של הרב.

הגאון הצדיק עמד כל אותה עת בהשתוממות ופליאה על העבודה הגדולה של חייט פשוט זה במצות ההדלקה. וכשיצא מן הבית התבטא: שעתה מבין הוא איך יצאו כל כך הרבה גדולי ישראל מן העיר קראקא, שכן אם החייטים הפשוטים שבה מקיימים כך את מצות הדלקת נרות חנוכה, כל שכן החכמים והצדיקים שבעיר, שגדלה דרגתם הנשגבה.

תודה לברוך אלימלך גריפל שהביא לידיעתנו את הסיפור.

חנוכה. מתחילה התקשו הגבאים המסורים למצוא מיידית חייט טוב, שיוכל לקבל את העבודה תיכף ומיד, אך לאחר שתדלנות מועטה נמצא החייט היהודי ששמח על ההזדמנות הגדולה של המצוה שהגיעה לידו, לתקן את מעילו של גדול הדור. הוא אמנם כבר סגר את חנותו שבשוק וכבר חזר אל ביתו, אבל נאות להזמין את הרב הצדיק אל ביתו, ולתקן לו על אתר את המעיל.

מיהר איפוא הרב אל ביתו של החייט, ונתן לו את המעיל לתיקון. אדהכי והכי הגיעה שעת הדלקת הנרות. שאל החייט את הרב אם יוכל להמתין עד שידליק את הנרות ומיד ימשיך במלאכתו, והוא כמובן נתן את הסכמתו והמתין עליו עד שיקיים את מצוות ההדלקה. משקיבל החייט את הסכמת הרב לגשת אל המצוה, קם ממקומו בהתרגשות, נכנס להחליף את בגדיו לבגדי שבת, ותיכף יצא בבעקישע הדורה לעבר הנרות. הוא החל באמירת נוסח לשם יחוד שהתקין מרן בעל הבני יששכר זצוק"ל בהתלהבות עצומה, בירך את

הגאון הצדיק רבי חיים עוזר זצ"ל, רבה המפורסם של וילנא רבתי, הזדמן פעם באחד מימי החנוכה אל העיר קראקא של מעלה, בשביל ענין דחוף של צרכי ציבור. כידוע היה הגאון אחד מגדולי העסקנים בדורו, מלבד גאוניותו וגדולתו העצומה בתורה, ופעל ועשה רבות ונצורות להצלת עם בני ישראל בגוף ובנפש. גם בעת הגיעו לקראקא לא נח ולא שקט, ורץ כל העת ממקום אחד למשנהו, כדי להסדיר הענין שבשבילו בא על הצד היותר טוב.

בריאותו התכופות ממקום למקום, נתפס לפתע מעילו העליון באחת הגדרות הישנות של קראקא ונקרע. הוא נצרך בדחיפות לחייט מקומי, שיתפור ויתקן את המעיל תיכף, כדי שיוכל להמשיך בפועלו הנחוץ. השעה היתה שעת ערב. הרב כבר הדליק נרות חנוכה בשקיעת החמה כדרכו, והשוק המקומי החל לסגור את שעריו. בהיות הימים ימי החנוכה הזדרזו היהודים לבתיהם כדי לקיים את המצוה הגדולה של הדלקת נר

השבועון "Trybuna Narodowa" היה עיתון ציוני-רוויזיוניסטי שצא לאור בקרקוב, בימי שישי, החל מה-16 בפברואר 1934 ועד ה-25 באוגוסט 1939, ובסך הכל הודפסו 285 גיליונות שכללו 2,278 דפים. השבועון היה בפולנית והופץ ברחבי פולין.

כותרת הגיליון האחרון של השבועון, שהופץ שבוע ימים לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, היא "הכרזת הארגון היהודי הלאומי בג'נבה" בקשר למנדט הבריטי ול"ספר הלבן".

תצוגה חלקית של ספרי הוצאה בחנות שברחוב שרוקה 16

הוצאה לאור Austeria

ההוצאה לאור הקרקובאית אסטריה Austeria, שמשרדיה ברחוב שרוקה 6 Szeroka בקזימינז', מתמחה בהוצאה לאור של ספרים בנושאים יהודיים בפולנית, וכן ספרים בנושאים אלה שתורגמו לפולנית מידיש, עברית, אנגלית, צרפתית, גרמנית ועוד. בין היתר אפשר למצוא בחלק היהודי תרגום לפולנית של התנ"ך, הגדה לפסח, ספר תהילים, ספרות עכשווית שתורגמה מעברית מחזות מאת חנוך לוין, אתגר קרת או סביון ליברכט ועוד ועוד.

לאסטריה יש חנות ספרים גדולה מאד ברחוב שרוקה 16 (בבניין שהיה בעבר בית הכנסת "פופר") והספרים זמינים גם בחנות המקוונת של ההוצאה.

את ספרי ההוצאה ניתן לרכוש גם באתרי האינטרנט: www.austeria.pl, www.austeria.eu, <https://austeria.pl/en/o-sklep>

ד"ר אריה באומינגר

ד"ר אריה באומינגר (1913-2002)

הוועד המרכזי ליהודי פולין, ומאוחר יותר שימש באיטליה כמנהל המשרד הארצישראלי של הסוכנות היהודית וסייע בהעלאת פליטים ארצה. בשנת 1947 הגיע אריה לארץ-ישראל, כשהוא משתמש בדרכון מזויף של חייל בריטי.

בתחילה לימד בגימנסיה העברית בירושלים, ועם פרוץ מלחמת העצמאות שירת בתקופת מלחמת העצמאות בחיל השדה של "ההגנה". עם סיום המלחמה החל לעבוד במחלקה להנחלת הלשון במשרד החינוך בירושלים.

בשנים 1955-1957 היה באומינגר המנהל האדמיניסטרטיבי של מוסד "יד ושם" שם עסק בריכוז שמות נספים בשואה תוך שימוש בדפי עד. בשנת 1957 חזר למשרד החינוך לתפקיד מפקח וכן היה חבר בוועדה לציון חסידי אומות העולם שליד "יד ושם".

במסגרת תפקידו בוועדה לציון חסידי אומות עולם היה מעורב בשני אירועים משמעותיים: התנגדותו להענקת התואר לאוסקר שינדל רבטענה שהיה נאצי, השתלט על רכוש יהודי והרוויח מעמל פועליו היהודים, בזכות עדותו זכה ולאדאס

אריה באומינגר נולד בקרקוב בשם לאון, להוריו שמעון באומינגר ותהילה לבית רפפורט מחשוב, ב-18 ביולי 1913. אריה היה בן בכור לשני אחים ושתי אחיות, האב היה סוחר והבית, שהיה ברחוב דיטלה 1, היה בית מסורת-דתי.

את חוק לימודיו סיים אריה בגימנסיה העברית בקרקוב והמשיך בלימודיו באוניברסיטה של ורשה, שם השלים תואר דוקטור בהנחייתו של פרופ' מאיר בלבן. במקביל למד בבית המדרש לרבנים.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה ברח מזרחה, נתפס ליד ביאליסטוק והצליח להמלט כשהתחזה לפולני והגיע לקובנה שבליטא. לאחר כיבוש העיר על ידי הגרמנים הוא נלקח לעבודת כפייה, אך הצליח לברוח והסתתר במרתף ביתו של איכר מקומי. לאחר תקופת מה במחבוא הוא נמלט ליער וחבר שם אל הפרטיזנים. עם סיום המלחמה למד שהוריו גורשו מגטו קרקוב למחנה המוות בלז'ץ, אחיו צבי (השיק) שהיה איש "השומר הצעיר" וממנהיגי המרד בקרקוב נהרג, וגם אחותו עמליה נספתה.

באומינגר הגיע לוורשה עם הצבא האדום ושם שימש בתפקיד מזכיר

קרוצ'ינסקאס, האיכר שהצילו, להימנות עם חסידי אומות העולם.

עד פטירתו פעל ד"ר באומינגר לתעד את השואה דרך כתביו וספריו, ובמיוחד התרכז בסיפורם של היהודים בקרקוב, ופעל להוצאתו לאור של המחקר על יהודי קרקוב שכתב מורו פרופ' מאיר בלבן.

בין ספריו ומאמריו על קרקוב: לוחמי גטו קרקוב, תנועות המרי בקרקוב, קהילות ישראל סגולה - קרקוב, ועריכת הספר "ספר קראקא, עיר ואם בישראל" בהוצאת מוסד הרב קוק. נפטר בירושלים בשנת 2002.

ההיסטוריה של מבנה ה"סוקניצה" - אולם הבדים

והמקום דמה לאולם שוק. המבנה, בצורתו זו, שרד עד אמצע המאה הארבע עשרה.

אולם בדים חדש הוקם על ידי המלך קזימיר השלישי הגדול במחצית המאה ה-14 בסגנון גותי, וכך הוא נותר עד שנת 1555 (ראה בציור), אז נשרף. בשנים הבאות שופץ המקום ותפקד במשך כמאתיים שנה עד לרבע האחרון של המאה ה-19. במסגרת ניקיון כיכר השוק בשנים 1875-1879 נבנה אולם הבדים מחדש, הדוכנים והמבנים הסמוכים נהרסו. האולם התחתון הפך לסדרה של דוכני עץ מסחריים, הממוקמים לאורך הקירות ומעוטרים ב-1895 בסמלים של ערים פולניות, סמלי גילדה וחותרות. החדר העליון הותאם לצרכי המוזיאון.

היום נמכרים במקום, בשתי שורות של דוכנים, בעיקר תכשיטים, מזכרות ועבודות יד. בקומה הראשונה של המבנה נמצא סניף של המוזיאון הלאומי - גלריה לציור ופיסול פולני מהמאה ה-19, ומתחת לכיכר השוק נפתח סניף של המוזיאון ההיסטורי של קרקוב.

במחצית המאה ה-13, בשנת 1257, התחייב הנסיך בולסלב הצדיק לבנות בקרקוב דוכני עץ לממכר בדים, ואז נבנתה שורה כפולה של דוכנים שיצרו מעין רחוב באמצע כיכר השוק. בסביבות שנת 1300 כוסה המעבר

SUKIENNICE W KRAKOWIE.

